

زاراښید فولکلوری

عبدالکریم دوسکی

فولکلورنی کوردی گه‌نجه‌کا پر ډېر و مراری په و مروّف چهند ل پهی بچیت دنی هر گه‌وه‌ر و مهرجانا ژنی دهرکت. همی مرو. دشین تېهنا خوه پی بشکین و باجا خوه ژنی راکن. فان سالا مشه خوه‌نده‌فان و نقیسه‌را به‌روکا فولکلوری دایه به‌ر داس خوه به‌لی مخابن مشه ژ وان که‌تینه ته‌حسین و شاشبونادا. ژ به‌ر فی چهندنی پندفی به فولکلور ل دوی شوپ و ریه‌کا زانستی بیته کومکرن و ژیک فه‌کرن. فولکلورنی کوردی تایه‌تیا خوه هه‌به و دبیته چهند پشکیند سه‌ره‌کی و زاراښید خوه یید هه‌ین. ا - گوته‌ید مه‌زنا:

_____ فی تانی فولکلوری جهه‌کی فره‌هو هیژا پی گرتی، بیرو باوه‌ری، ژبان، په‌یوه‌ندی، ره‌وشت و ثاین و کارو رابون و رونشتنا مروّفی کورد له فان گوته‌ن و په‌ند تینه گوته‌ن. [پاول به‌یدار] ل پیشگوته‌نا «گرامه‌را کوردی» د سه‌بار په‌ندا دا دبیزیت: «په‌ندید کوردی گه‌له‌ک د دیارن، نمو بنگه‌ه و بناخا خه‌به‌ر دانینه، ب راستی ده. وله‌مه‌ندیا زمانی کوردی نه، دهره‌ق همی تشتی گوته‌ن هه‌نه.» هر وه‌سا نف گوته‌ن ژنی دبنه هنده‌ک چقید دن وه‌ک فان: په‌ند:

_____ فریدرش زایلر (Ereedish Zayler) دهر‌باره‌ی په‌ندید پیشیا دبیت: «په‌ندید پیشا چهند دهر‌برینه‌کید ریک و پیک و مومکن، بارا پتر شوپا فیرکردنی و شیره‌تا پیقه دیاره، روخساره‌کی هونه‌ری پیقه‌یه» هر وسا آرثر تایلور (Arther Taylor) نقیسه‌ری نه‌میریکی د په‌رتوکا خوه دا (The Proverbs) دبیزیت:

پی نه‌فیت ژ وه‌را رامن و میژوا په‌یفا فولکلور (Folklore) بیژم و ل دوی بچم کانی ژ کور هاتیه‌و د بنیات دا ژ کیز زمانی دروست بویه، به‌لی هند دبیزم زانا ولیم توماس (W. Thomas) کوه دناف زاراښید زانستی دا ل سالا ۱۸۴۶ز. مه‌به‌ست ژنی نه‌و تانی زانینی په‌ نه‌وی لیکولینی ل سه‌ر که‌له‌پوری ملله‌تی دکه‌ت ب همی رهنګ و توخم و تا فه.

ملله‌تید نه‌وپی گرنکی دا فی تانی زانینی له دو‌ماهیا جه‌رخنی هه‌فدی و رابون ب کومکرن و دوی چونا دهر‌باره‌ی [چیروک، په‌ند، ستران، داستان، هند]. ره‌وشه‌نیرید وان ل وی باوه‌ری بون کو دوو تایند ره‌وشه‌نیریی هه‌نه هر دوو فیکرا دچن. ٹیک ره‌وشه‌نیریا ته‌خا که‌تخودا په‌ ویا دن ژی ره‌وشه‌نیریا ته‌خا هه‌ژاره و هر دو ره‌وشه‌نیریی فیک دکه‌فن (culture contact) ژ نه‌نجامی فی فیک که‌تنی هنده‌ک تشتید ملله‌تی دیار دبن و دبنه بنواشه بوره‌وشه‌نیریی. فان هزر و بیرا هنده‌ک پالدان کو ده‌ست ب کومکرن و پشک کرنا فولکلوری بکه‌ن له دوی هه‌ریم و ده‌فرا، لیکولینید نه‌کادیمی ل دو‌ماهیا جه‌رخنی نوزدی ده‌ست پی کرن.

د سه‌بارا فولکلورنی کوردی دا مشه کوردناس و روژه‌لات ناس و گه‌روکا دانه قه‌له‌می و فه‌جه‌ماندن به‌لی ره‌وشه‌نیرید کورد ل سه‌ری فی جه‌رخنی ده‌ست ب کومکرن و به‌لا‌فکرنا فولکلوری کرن ده‌می کوفار و روژنامید کوردی هنده‌ک په‌ند و گوته‌ید مه‌زنا به‌لا‌فکرین وه‌ک کوفارا ژین ۱۹۱۸ز، روناھی ۱۹۴۲ز.

په نډید پښیا رسته کا جوان وړیک و پیکه و وهر باندینه، پر شبرهت و سهر بورن، د به لافن دناق خه لکی دا. په نډید کوردی مینا یاسایید ژیا نا وانن، دهره هق ههمی تشتی تین گوتن، شاره زایا وان د ژیا نی دا دیار دبیت. زمانی په ندا بنواشی زمانی جوان و زه لاله، په یقید ساده و پر در و مهرانن وهک په یکه را یید نی هاتین. نم دکارین هندهک بنواش و بنگه ها لفر ژیا دانین.

ا - دقیت په ند معنایه کا زارافی بدهت لجهی معنا زمانی زی، په ژن و رامانید گشتی هه بن کومعنا په نډی یان زی نه گهر ژ په نډی راست و راست نه دته دهستی مه.

ب - دقیت په ند ژ رسته کا کورت یان دوورستیت کورت پتر نه بیت، دا ب ساناهی بیت بو فو کوه ازتنی دست بو دهستی.

ح - دقیت په ند ل سهر حاله ته کی تایه تی نه بیت و کسسی په ند گوتی ناشکهره نه بیت.

د - دقیت په نډی معنایه کا زارافی هه بیت نه معنایه کا زمانی یان رون و ساده ب تنی هه بیت په نډید کوردی بشکه که ژ پشکید که فن ژ فولکوروی ب رهنگه کی بهر فوه ژینا مروقی کورد تیدا دیار دبیت و زمانه کی ساده و په یقید ره سمن و بژوین.

ه - هه ره سا په ندا کوردی ب میژویا گه لی کورد فه گریدایه و قودیکه کا راست و دروسته ژیا نا بهری نهو فه دگریته فه وهک فان نمونا

- ۱ - ب وهریسی خه لکی، نه چه که فری.
- ۲ - نه گهر سهر وکانی شیلی بون، بهر جو دی ره ملن.
- ۳ - خابوره، ب نابوره

۲ - گوتن:

_____ گوتن ناخفتنید لیک هاتینه و مروقید مه زن و ناقلدار فه هاندینه دا بینه سهر بور بو مروقید پاش وان، به لی هه ره بو حاله ته کی تایه تی یید هاتینه گوتن و معنا خواهه مملده ست د دته دست گوهداری و بی هزر لی بیته کرن. معنایه کا زمانی ب تنی یا هه ی. فان گوتنا سه لیه یا هه ی و لیک تین و قافیه

بارا پتر ٹیک دگریت و ب زمانه کی جوان و سفک هاتینه فه هاندن وهک فان نمونا:

- ۱ - ژنا شهرمین ب شاره کی، میری شهرمین ب کاره کی.
- ۲ - هه چیا جانه، یا ب دو به ختانه.
- ۳ - جحیلین که وه، نه گهر فری هه وه.
- ۳ - مامک:

_____ مامک پیک تیت ژ چند په یفا و دوسی رستا دروست دکهن. یا هاتیه دانان بو زیره کی و بیر تیزیا مروفا. که سسی نهو مامک داریتین، هزارا تشتیکی یا کری و دانایه د ناف چار چوقی چند په یفه کا دا. که سید دن زی هزارا خواه تیدا بکه ن و مهژی خواه بده نه شولی. هه رسا دانهرنی و نی زی نه ی دیاره و نه م دشین بیژین هه می مامکا سه لیه و قافیه یا تیدا هه ی، ب زمانه کی سفک و بژوین هاتینه گوتن و داریتن. خورستی و باقریا زمانی کوردی تیدا دیار دبیت وهک فان نمونا:

- ۱ - دارا ل ناف دارا، زی تیت دهنگی بریندارا.

(میشا هنگیفتی)

- ۲ - هیفه کا ل سهر هیفه کی، تهره کی ل سهر شیفه کی، کونا ده فی دنیفه کی.

(ناشی نافی)

- ۳ - هونی و مونی، یی ل بن کونی، نه ز دبینم و تو نابینی.

(چانن)

- ۴ - هلندر و ملندر، کی دیتیه کور ژ بابی بلندتر.

(هیستره)

٤ - بهر هوز «رهوانیا زمانی»:

_____ ئەف ژى چقەك دن ژ
چقید فولكلورى یه. گوتنهك لیک هاتیه و رهنګه و رویاری
هوزانی لى یه. بارا پتر ب کیش و قافیه هاتینه فهانندن. ئەف
توخمه بارا پتر ژ بوزاروا هاتینه داریتن دەمی فییری ئاخفتنی
دبن و دەنگید گران ب فان گوتنسا ل بهر دەفی وان سفك و
رهوان دبن. ههمی پیتید گران ئەف گوتنه ژیرا هاتینه فهانندن
ئەم دکارین پیژین ئەفه پلهیکا بلنده بو فییرکونا دهنگا د زانستی
فونه تیکیدا زمانی کوردی ب فان توخمه راهینانا دهوله مهنده و
مشه تشتید وها تیدا هه نه وهك فان نمونا:

١ - سى سەلك، ب ئافى دا تین

یا ئیکى توی تى،

یا دوی موی تى،

یا سى گوی تى،

ب دەفی چو مه یا توی تى،

ب هستا چو مه یا موی تى،

ب پیا چو مه یا گوی تى.

٢ - جهرکى رونی،

درا رولى را

رها رولى د ئالى رى را.

٣ - تەرمى نوحى،

نوح له پشنى

ههچى ههفت جا بیژیت

دى چیت بهحشتى.

ب - ستران:

_____ کهفتترین و دهوله مهندهترین پشکا ئەدهبی

فولکلورى یه. هندهك زانا دبین سترانید شقان و کافانا بهری

ههمی توخمید دی دەست پی کر بهلی هندهك یند دن دبیزن

پشکا سترانید ئابنی کهفتترین توخمه. به لاف بونا سترانی

نەژ بهر ئەدهبیانید نفیسی درهنگه پیدایا بون، به لکوژایانا تاییهتی

یا گەلی کورد و وینید جیاواز بونه هوی فی دهوله مهنیدی. هەر
وهك [خاجادور ئابوقیان] دبیزیت «ل جهم هەر کوردهکی مروف
ههست به شاعریی دکهت، ب ئاواز و ساز سترانا ب چیا،
دول، روبار، سولاف، گول، چهك، ههسپ و قاره مانیی
دبین و ههکه هندی کوردا ههژ سترانا کری، هند ههژ پشکیند
دی یید فولکلورى کرپا دا کهنجینا فولکلورى دهوله مهنترلی
ئیت. دژایارا گوندا دا هەر شهف ل مالهکی دا مروف کوم بن و
ستران بیژ لاوک و چهیرانا هافینه بهرههف ههمی رویدان و شر و
شورید وان ب ستران هاتینه گوتن و فهکوهازتن دەست بو
دهستی. ئەم دشین بیژین سترانا فولکلورى سترانهکا هونهری یه
ل سەر سهلیقا خه لکی گوندا هاتیه گوتن.

آرنولد هاووزر (Arnold Hawzar) دبیت: «سترانا فولکلورى تینه
حساب کرن کارى مروقهکی ب تنی بهلی یا هاتیه داریتن ب
رهنگهکی هونهری و رهسه نایهتی یا تیدا ههی، ستران یا سەر
پنکی یه، بهلی نه یا ساده و بی هونهر و مه بهسته. پیندی نینه
هەر دەم دانهری نه دیار بیت بهلی هەر رهنگهکی بی خودان
(impersonal) وهردگریت. هەر وسا رهنگهکی گشتی وهردگریت و
له ناف ههمی تهخید مللهتی یا به لافه. فهکوهازتنا سترانی ب
زارنی خه لکی هیلا هەر دەم هندهك تشت لی کیم و زیده بین،
ههمی بوویهر و تشت د سترانی دا بزاف و لقلقینی دکهن د کهرا
کومه لا کورده وارنی دا.

هیژا توما بوا (Thomas Bois) دبیزیت هندهك دهقید فان سترانا
فه دگه رینه چهرخنی پازدی و شازدی زامین سترانا کوردی مشه تا
و چق ژنی دچن ل دوی شارهزایا خوه ئەز دنی کهمه ئەف پشکیند
خواری:

١ - لاوک: Lawik

_____ د قادا سترانا کوردی دا

لاوک جههکی بهر فرهه فه دگرن و دبه لافن. ئەو سترانن ئەوید

ب میرچاکی و شهرو شورا تین گوتن. پارا پتر دریزن و بابەتی

دلی ل سهر زییه کی و چه له نگییا خورت و میرخاسا نه و ههر دهم
 قاره مان سهر که تی یه و شاد و سهر بلند بهر ب مال تیت .
 نهف توخمه ستران ل کوچک و دیوان خانا، دهاتنه گوتن .
 دپونه پالقه دان بو که نج و تولازا کوریا میر چاکی یی بگرن و
 خوه بده نه کوشتن دریا سهر بلندی و سهر فزایا نافیی خوه . پارا
 پتر ژفان لاوکا چار بهندن و کیشه کا دریز هه نه و ل دوی برکا
 تینه لیکفه کرن و رهنگی هوزانا سهر به ست دگریت وهک فی
 نمونی :

داغی دابو ل سهر داغی
 دلی من داغی دابو ل سهر داغی
 بهگی منو داغی دابو ل سهر داغی
 بره کا مالید مه عه بدویا و کالدارا
 بارکر ژ زوزانید ژوری
 هه یلا لمن به یباری فه گه ریابو
 واری چل کانیی ده ینا بو کشلاغی
 وهر گه ریابو واری چل کانیی
 دانا بو کشلاغی

جه هور ناغا ب سی دهنگا کره گازی
 سمکو که کو رابه کاری خوه بکه
 نه م دی چینه دیوانا سهر بازید عهجه ما
 ل وهلاتی تهران و تهفریزا
 بینه کی ل سلافی واغی
 × × ×

ناغی منو رابه سهر خوه
 بهگی منو رابه سهر خوه
 جلی میران و حاکما بینخه
 دهسته کی جلید قاچاغا بکه بهر خوه
 ریکا تههرانی دویره
 ریکا تهفریزی بده بهر خوه
 ناغا سهد جارا دبهختی تمه
 هه که نه م چوپنه وهلاتی تهران و تهفریزا

دیوانا سهر بازید عهجه ما
 دست هه لینانه کا میرا ژ من را بکه
 نه ز سهد جارا د بهختی تمه
 سهری خوه نه چه مینه ملید خوه بده بهر خوه
 × × × ×

هه سپی میری من دندله
 رهش مه نی که کی من دندله
 سهری مه یانا دبهزه
 بنی مه یانا دسه کنه

جه هور ناغا ب سی دهنگا کره گازی
 گهلی بابکید عه بدویا
 سهد جارا دبهختی وه مه
 دنیا یه ل وهلاتی تهران و تهفریزا
 ل دیوانا سهر بازید عهجه ما
 تینه گرتنی یان کوشتنه
 که کی من سمکو بکه ن ناغا
 داننه شوینا منه .

× × ×

کونی جه هور ناغا مهزنه ف عهردی که ت
 کونی بابی بوزکو مهزنه
 هه یلا لمن به یباری ف عهردی که ت
 گولیزاری ب سی دهنگا کره گازی هوینی رابن
 هه سپه کی بوزی بهزا ل بن دهری که ن
 لغاغه کی ل سهر ده فی که ن

بده نه دهستی خورته کی عه بدویا
 سفک بابی بوزکو وه دا فری که ن
 نه ز نه د غه ما گرتن و کوشتن میرانم
 نه زنی که تمه غه می هاته کوشتن کولی
 جه هور ناغا بابی بوزکو بهلی نه ز نوزانم
 چا پاش نه زنی گل و گازند و
 داف و دالاهینی خوه ل یا کی که م .

× × ×

کونی جههوهر ناغا دهینا وارنی سهر کانی
 کونی بابی بوزکو مهزنه
 هه یلا لمن بهیتاری دهینا وارنی سهرکانی
 گولیزاری ب سنی دهنگا کره گازی
 بلا بیمه قوربانا کویفک و قوتاسید
 بابی بوزکو ههرو سویان و ئیغارا
 شور دپونه سهر باسکید حهراما قامه دینی
 نهز نه د غه ما گرتن و کوشتنا میرانم
 نهزی که تمه غه منی هاته کوشتن کولی جههوهر ناغا بابی بوزکو
 نهفرو چهوا تهرمی واغای گران
 مابول وه لاتی تهران و تهریزا
 ل دیوانا له غه ریپی.
 x x x

۲ - حهیرانوک: Heyranok

_____ نهو سترانن نهوید ب
 نهفینی و بهر دلکی تی تینه گوتن. د بهلافن دناف کومه لا کوردی
 دا نهخاسمه دناف زهری و تولازا دا، لهوا کول و کهسه را فیکرا دا
 دریزن و گل و گازنده و کرفتارید خوه دکه نه هوزان و ستران و
 ناواز وئالی نهفینی و دلداریا پاک و بزوین دیار دکهن. ئیک ژ
 ساخله تید سترانی نهوه کو دشین بهحسی راموسان و بهر و
 بهرسنکید که چا بکهن د سترانی دا. نهف توخمی سترانی
 کهچ و کور دهافینه بهر ئیک وهک فان نمونا:

کورکوو دینو ژ مال مهزنا
 حهنهکا نهکه نهزا ب لهزم
 ههکه تو نیچیرفانی خهزال نهزم
 ههکه تو نهخوشی دوختور نهزم
 x x x

فیستان سورنی یا دل ههوا
 ته د پاخلی دا هیکید کهوا
 نه مالا من خراب کر

فان حهنهکا فان درهوا.

x x x

ههر وسا هندهک سترانید دن ژی ههنه ژ بلی توخمی بهری
 ب نهفینی گوتینه کهچ یان کور نهفینسا خوه خویسا دکهت ب
 ستران و رهنگی سترانا دریز وهردکریت ل دوی شوپا سترانا لاوک
 دچیت ژ لای یرکا فه وهک فی نمونی:
 بهزتهکا شل و مل

ژ بن کونی مالا بابی خوه رابو
 شمکهکا زیری ل پی خوهکر
 گولیهکا نارمیشی شولی حهله بی ل زهندا خوهکر
 ل ناف کونا تی و دبیت
 گهلی خه لکو عالمی نهو کینه
 نهو کی نینن

نهو سوارن، سوارید خالی و
 کوریت مامی و

ئیغارهکا درهنگه برابا خوهی و
 نهف شهفه نهو

میفانید فی بهزنی و.

کهچکا دبیزیت نهز رابم
 خوه ژ دهلیلی مالی را ب خهملینم
 کراسهکی کتانی سورمه زهری
 شولی حهله بی ل بهر خوهکه م
 بازنهکی زیری ل دهستی خوهکه م
 لهز که م ب لهزینم

شویشهکا گولافا بهغدائی

له دهری دیوان خانا بابی خوه ب رهشیم
 قهوهکی بو میفانی خوه بینم
 هیل و دارچینا تی ب کهلینم
 سی بهندی نیفا شهفی پیقه

ب چمه سهر جهه و بالگی دهلیلی مالی
 قولپا سنگه و بهرا ژیرا ب قهتینم
 خه م و کول و خه یالید دونیای گهلهکن

ژنیف شهف ب جوتی مه مکا ب ره فینم

× × ×

۳ - دیلوک Dilok

مه مکید کنی لی لی

سیفا ترشه وای وای

× × ×

سترائید سفکن ل دیلان و

لی لی کنی لی لی

مالا منی وای وای

سهما تینه گوتن . کوفه نند ل بهر دهاتنه کرن وب سه لیه و

رهش روحانی لی لی

کیش و قافیه نه . ناقه روکا وان ب جو انی و نه و تولازیا زهری و

ناف ل بنی وای وای

نه سمه را هاتینه فه هاندن یان ژی ب هنده ک بویه ران هاتینه

فان روبارا لی لی

گوتن و بویه پهسته یان سه لیه سفک بو دانایه . . کیش و قافیا

هورمه هورمه وای وای

دیلوکا وه کیش و قافیا ههمی سترائید دنن .

دگهل خوه دبیت لی لی

دره سنن و ههمی توخمید برکا یید تیدا ههین وه ک شهش ،

دار و قورمه وای وای

حفت و هنده ک جارا بویه یازده ، ب زمانه کنی سفک و بژوین

مه مکید کنی لی لی

هاتینه گوتن . وه ک فی نمونی

سیفا خورمه وای وای

لی لی کنی لی لی

× × ×

مالا منی وای وای

۴ - لورین Lorin

رهش روحانی لی لی

نه و توخمی سترا نا یه نه وی

ناف ل بنی وای وای

بوزاروکا تینه گوتن ل ده می هاویژ کرنی یان نغانندی . رهنگی

فان روبارا لی لی

هوزانا یی لی و ناقه روکا وان داخازه بوژیانه کا تهر و نازک بو

ناله ناله وای وای

زاروکی . راستی هندی بیژری په یفید سفک و لی ک هاتی نه .

دگهل خوه دبیت لی لی

سه لیه سه یه کا شرین و سفک هه یه هنده جارا زاروکی دبه را

قرش و قاله وای وای

دهلافین دا پی مژویل بییت یان دبه را بنفیت بارا پتر دایک یان

مه مکید کنی لی لی

دایر ژ زارویی خوه را دبیزیت وه ک فان نمونا :

سیفا خائفه وای وای

× × ×

خودی وو خواهش خودی وو

لی لی کنی لی لی

نه بارینه به فری وو

مالا منی وای وای

حمکو ری فنگی ری وو

رهش روحانی لی لی

دی چیت مالا خالی وو

ناف ل بنی وای وای

× × ×

فان روبارا لی لی

یان ژی وه ک فی نمونا دن :

و شه و شه وای وای

سه ری هیلو ملانه

دگهل خوه دبیت لی لهی

تری نی ناف ههرزیلانه

دار و قرشه وای وای .

گولکی پیره چینلانه

خارزى گهردهن كيلانه.

× × ×

۵ - پايزوك: paizok

_____ ژ نافي وان ديساره كول
 كهڙى پايزى ديبژن هندهك ديبژنى پيره پايزوك، د همر
 بندهكا سترانى دا پهفا «پايز» ب ناشكرايى تيت وكي
 چاخ. هنده جارن ژى نيشانيد پايزى د دانن مينا ستيرا
 گلافيژى، تهفيد باران و بهفري يان با و عوران. نافهروكا
 پايزوكا هفيني و بهر دلكى به د نافهرا كچ و كورا دا، يان كوير
 نيرينا دوييائى به. ب ثاويهكى فلهسفى دهمى پهلك ويراندا دار
 و بارى. كوردناس توما بوا (Thomas Bois) ديبت: «پايزوك»،
 نانكو سترانيد پايزى، بهنيد وى كورو كچ د هافينه بهر نيك،
 دهمى پايزى ژى زوزانيد بلند تينه خوار چو جوداهى دنافهرا
 [پايزوكا] و سترانيد دى نينن وهك [لاوك، حهيرانوك، ديلوك].
 هند[ژ لاي كيش و قافيا فه وهك هوزانيد سهر بهستن همر بهندهك
 بارا پتر (سى) قافيه نيك دگرن وهك فان نمونا:

ثيرو پايزه

منى نه كربه كاروبارى زفستانى،

كوچهرنيد مال خراب ماليد خواه باركرنه

ژ وار و كوزيد زوزانى،

خوزيكا هز بيامه ههفال و هوگرى بهژنا بلند

دسى شهفيد كانوينى دا و

سى روزيد خويانا فى گولانى.

× × ×

۶ - نارينك Narink

_____ هوسترانن هويد ب بوك
 تين گوتن دهمى نيشانى و خهناى و ههتا ههكوهيزن ژ مالا بابى
 بومالا زاقاى. هف توخمه ژى همر وهك توخميد بهرى ب
 كيش و قافيه نه، هوزانيد سهر بهستن، ب پهسته تين گوتن،
 ثاوازهكى نرم و سفك يى ههى، بارا، پتر ب جوانى ورنديا بوك
 تين گوتن يان ژى ب زاقاى دهمى دهن سهرشوى وهك فان
 نمونا

هايى.. هايى

ثيرو پايزه، دلكى منى كهتى به

بهر كهسهر،

گوره باكى به ل «كاتول و كهلم پهرى»

فراندى به دهخه و قرشكى

ل سهر بيدهرا،

ههچى دوست و يارهك

ب كهيفا دلى خواه نهبيت

بلا چو جارا مهديده خواه نهكهت

ل ناف ديوانا

ل چو دهرا.

× × ×

يان ژى وهك فى نمونا دى ژ پايزوكا همر وسا «سى»

قافيه نيك دكرن

هايى.. هايى

مهراكر چهندا كيله

خابويرى دثاقيت پيله

نارينى مال باب هيله

× × ×

يا رابوى راوهستاي

لهوهندى دا هيلاي

يا ماي ل هيفيا برابى

× × ×

مهراكر تينا بهر دهري

دبهردا بسك و تهمهري

داى نينه بچيته سهري

× × ×

ههسهي بينن ژ گارانى

داكهنه هخته خانى

لى سوار كهن چاف دهرمانى

ههسپی بینن دا نال کهین

نالبهندی لی بهتال کهین

چاف رهشی لی سوارکهین

× × ×

۶ - لاوژه - لافژه Lavije

_____ کوردناسی هیژا توما بوا
دبیژیت سترانیډ ثابنی نه یید دریز، بهلی نه نایه تید قورانا
پیروزن براستی ئەف توخمه زی د مشه نه دناف سترانیډ کوردی
دا بهحسی پیغه مبری (ص) و هه فالید وی دکهن و شه رید وان ل
چاخنی بهری ده رویشا ب عه ره بانا ئەف سترانه دگوتن و دبه را
عه ره بانه دقوتان، نافه روکا وان ثابنی یه ب رهنگی هوزانا ب
کیش و قافیه هه هاندینه وهک نهالا سیسه بانی و بهیتا بوری رهش و
چيروکا نه یوب پیغه مبر، چهنده هندهک ژ فان هوزانن و خودان
یید ههین بهلی وهک فولکلوری لی هاتینه.

ج - ئەفسانه - چیفانوک: MythoLoyy

_____ چيروکیند چاخنی
کهفن، گریډاینه ب بیرو باوه رید کهفن. ئەفسانا په یوهندی
دگهل خودیید تابهتی یا هه ی و پیک هاتینه ژ پی کولا مروفی بو
تیگه هشتا دیاردید دونیای، یان پیک هاتیه ژ لیک دانا مروفی
سه بارهتی وان دیار دا، بیگومان خه یالینه پتر ژ زیری. د
ئەفسانیډ یونانی دا هه ر تشتهکی خودی خوه هه بو، وهک خودی
جوانی، هونهری، شعرنی و بارانی.

دهر بارهتی ئەفسانا کوردی ماموستا [عه ره ب شمو] دبیژت
ئەفسانه که ره سه یه که بو هه ژاندا هنده بیرو باوه رید ثابنی یید
کهفن و نوی یید مللهتی کورد. هه رسا ئەفسانا کوردی زی
هه وه کو ئەفسانا گه لید دی یه، ده ر برینا هه ولا مروفی یه
سه بارهت ژ یانا کومه لی و رودانیډ سروشتی.

د ئەفسانیډ کوردی دا هه دم مروفی یی ب سه رکهتی یه
هیژا خراب ب بند که فیت و «مار» هه دم نیشانی هیژا خرابه،

زانایډ میئولوژی فی ب باوه ریا که فنا ثابنی هه گریډه دن کو
«مار» بو «ئه هریمه ن» بریه به حشتی هه تا ئادم دسه ردا بری.
هه رسا ئەفسانا «ئه ژده هاك» زی «مار» هه هیژا خرابی یی یه.
هه رسا ئەفسانا «خدری زینده» کو خدر مروفه کی نهمه و هه ر
پاشی دگهل هه ژار و رینجبه را دکهت و ریا باش نیشا وان د
دهت زانای مهن [توما بوا] دبیژیت ئەفسانیډ کوردی گله جارا
دگهل داستانیډ کوردی تیکهل بوینه

د - داستان Epos

_____ هوزانه کا دریزه ب رهنگی
چيروکی هه دچیت بهحسی میرانیا قه ره مانه کی دکهت یی
میژوی یان زی یی ئەفسانه ی. داستان توخمه کی ئەده بی یی
هونهری یه د داستانی دا هه ژ یانا مروفی دیار نابیت ب تنی،
به لکو ئومید مروفی زی د ئیخته بهر چاف. کوردناس (توما بوا)
دبیژیمت «داستانیډ کوردی چيروک بیژ (Cirok bej) یید ههین
دبیژن و دگهن، دهست یی دکهن رویدانا ئیک ل دوی ئیکی
دبیژن ده می ده گه هه ئاخفتنیډ که سیډ داستانی ب شعر وان
گوتنا دبیژن و هه که پتر ژ چيروک بیژه کی دحازرین، ئیک
رویدانا دبیت یید دی هه ر ئیک دهوری که سه کی داستانی
وه رد گریت.

داستانا کوردی هه ر چهنده ب دیمه ن و سیمای گشتی هه
وهک داستانیډ فولکلوری و ئەده بی نفیسی یید گه لید دی یه،
بهلی ئەم دشین بیژین دوه رنگید داستانا هه نه دناف فولکلوری
کوردی واته داستانا کوردی یا خورستی وهک: [مه می ئالان]
دواترده سواری مه ریان، چه تو، دمدم] و رهنگی دن زی
داستانیډ هه ف بار دناف هه می ملله تیډ روژه لاتی وهک:
[لهیل و مه جنون، شرین و فه رهاد] ل دوی فان گوتنا ئەم دشین
داستانا کوردی بکهینه دو پشکیند سه ره کی وهک:

۱ - داستانا قاره مانی:

_____ داستانا قاره مانی که ره سه یه کی

دهوله مهنده بو هویر نیرینا گهلهك روید ژيانا دیرین یا کوردا، ئەف توخمی داستانێ هیدی هیدی ژ خهیاالی بهر ب راستی فه دچیت. ژ تازایهتی و پهلهوانیا ساده و بی مه بهست بهرو پهلهوانیه کا مه بهستدار دچیت.

مهزترین داستانا قارهمانی د میژوو فولکلوری کوردی دا ب دروستی ماییت داستانا «دمدم». ئەف داستانا خهباتا گهلی کورد دیار دکهت دژی شاه عهباسی ئیکێ ل سالید ۱۶۰۸ز - ۱۶۱۰ز. مشه کوردناس و زانایید کورد ئەف داستانا کوم کرینه و گه هاندیه چاپی د. ئوردیخانێ جهلیل د سه بارا فی داستانێ دا دبیزیت: «داستانا دمدم پهیکه ری خهباتا مهردانه په یا کورد دژی شاهید ئیرانی، نه خشی خهباتا کوردا په بهرام بهر ده به گید زوردار. بی گومان داستانا [دمدم] مشه وینید راست یید زیره کیا په لهوانید کورد تیدا خوبا دبن، دهنگی گهلی مه روی ب روی ل بهر سنکی دژمنسا دیار دبیت. د داستانید کوردی دا دور یزید خهباتا کوردا دیار دبن، خهبات بهرام بهر زوردارید خومالی و بیانی. د داستانا «عمی کوزی» دا، «عمی کوزی» په لهوانی داستانێ په کورنی تهخا ههژار و رینجه ره، بهشارتی چه تو ده به گه ب هاریکاریا بیانی نه بیت نه شیت ب سه ره په لهوانی زال ببیت.

۲ - داستانا ئەفینی:

داستانا ئەفینی ل هه می جیهانی دا ب تایبهتی ل روژه لاتنی سوزه کا تایبهتی و ههسته کی کویر و راستگو تیدا ههیه، بویره یید هونه رهنهندی تیدا هه نه. داستانا دلداریا کوردی سوز و ههست و خوشه وستی و وهفاداری و راستگویی تیدا ههیه هه وهك هه می داستانید دلداریی ل جیهانی هنده روخسارید کومه لایه تیی و رهوشت و خوشی د ئیخه پش چاف. داستانا دلداریا کوردی دورهنگن یا ههف پشك دگه ل گه لید هه فسوی وهك «لهیل و مه جنون و شرین و فه رهاده» و پشکا خومالی وهك داستانا «زه میلی فروش و

خهج و سیابه نده» ل فان داستانا دا دیار دبیت وینی وهفاداری و سوز و پهیمان و بیر و باوه ریا مروفی کورد هه رسا دیمه ئی کیش چاك و خراب دیار دبیت.

د داستانا «خهج و سیابه نده» دا لاهه کی جوتیار جه ژ که چه ئاغای دکهت دا دو کیش پهیدا بین. ئەف داستانا ب ته فانی داستانا کا کوردی په و بشکه که ژ گه نج نه ته وای و زوریا په لافه دناف ملله تی کورد دا. وهك هه می داستانید دن چیایید کوردستانی قادا رویدانید فی داستانێ په. کیم دفی وینی دا هه نه، چونکی ب رهنگه کی هونه ری و سه رنج راکیشه ر هاتیه نفیسین. ئەفینا کوپ و که چا نیشا مه د دهت ئیکه ژ به ره مه یید دیمه نید دهرونی و مه عنه وی دناف کوردا دا.

ه - چیروک: cirok

چیروک ل فورم و دارشتنی وهك چیفانوی دچیت، هه ره چهنده ل روئی کاره ساتی و نافه روکی فه هندهك جودای هه نه ئەفسانه ژ خهیاالی وه رگزیاره و وه رگریه بهلی چیروک ژ ژیاننی هاتیه وه رگرتن، زور ژ ژیاننی دور ناکه فیت. د چیروک و حیکایتید کوردی دا گه لهك په یف و گو تینید باش و ب نرخ تینه فه گوهازتن د واندا گه له سنج و رهوشتید بهری یید په یوه ندی ب بیرو باوه ر و ئاینی چاخنی بهری دیار دبن و تینه بهر چافید خوندکاران، رهنگی که فنه په رستی تیشه بهر چافید مه، د وان دا تشتید و سا تینه بهر چاف یید کو هزار سالا ل ئاقل و هشی مروفا دا ئاکنجی بوینه.

په لهوان د چیروکا کوردی دا مروفه. گیانی خوه بی راست نیشا مه د دهت. په لهوانی د ژیاننی دا مه بهسته ك ههیه، ژ بی وئی مه بهستی ریا حهفت شهف و حهفت روژا دبریت دا بگه هیه ئارمانجا خوه. ئەف چیروکه بو مه ده رد ئیخن کو مروف ب کار و ره نجا نه بیت ناگه هیه ئارمانجا خوه، زانانی مه زن [کوردویف] چیروک و حیکایه تید کوردی ل سه ر فان پشکید ژیری پارقه

- تکمت : رهسول
- ۱ - چيروك و حيكايه تپيد دهرههقا ژينا مروفا، دهرههق ژين و ثاينى وان .
- ۵ - دههكانى ئهدهبى كوردى - بهههئا ۱۹۷۸ علاء الدين سجادى
- ۲ - چيروك و حيكايه تپيد ميژوى
- ۶ - ژبهندى پيشنان له شيعرى كوردى دا كهريم شارهزا بغداد ۱۹۷۶
- ۳ - چيروك و حيكايه تپيد دهرههق دههبا و تهير و تهوالان و تهرهولان .
- ۷ - پهندى پيشنان و قسهى نهستهقى كوردى د. شوكره رسول بغداد ۱۹۸۴
- ۴ - چيروك و حيكايه تپيد خهبالبازى .
- ۸ - الفولكلور قضاياه وتاريخه - يورى سوكلوف - ترجمه حلمى شراوى وعبدالحميد حواس ۱۹۷۱ المطبعة الثقافية - القاهرة .
- ۹ - الاغنية الفولكلورية في العراق - عبدالامير جعفر بغداد ۱۹۷۵
- ۱۰ - مع الاكراد - توما بوا ترجمه آواز زهنكه بغداد ۱۹۷۵
- ۱۱ - دراسات في الفولكلور - د. أحمد أبو زيد . القاهرة ۱۹۷۲
- ۱۲ - A Second Book of English idioms by V.H. Collins London 1966
- ۱۳ - Current Emolish. by A.S. Hornby and others. London 1967
- ۱۴ - ده قنيد پايروكا من ژ دهستى هيژا عبدالرحمن مزورى وهرگرتن .
- ۱۵ - ليك فهكرنا پهندوگوتنا من وج ومغا ژ هندهك هزرو بيريد كوتارهكا هيژا تيلي امين ديت .
- ۱۶ - ده قنيد فولكلورى ئهوييد دناف ليكولينى دا هاتين ههمى لجه من ههه دهست نفيس .
- ۱ - ليكولينهوى ئهدهبى فولكلورى كوردى . د. عزيزدين مستهفا رهسول . چاپى دوهم ۱۹۷۹ز
- ۲ - كومهله تيكتسى فولكلورى كوردى . پروفيسور قهناى كوردو - بغداد ۱۹۷۶
- ۳ - ئهدهبى فولكلورى كوردى - بهشى يهكهم ۱۹۸۴ كامهران موكرى .
- ۴ - ئهدهبى فولكلورى كوردى - بهشى دوهم ۱۹۸۴ د. شوكره

المصطلحات الفولكلورية

● عبد الكريم فندی دوسکی

إنها جملة قصيرة ويمتاز معظمها بوزن وقافية شعرية وتكون لحالة خاصة . ولها معنى لغوي فقط
٣ - ماہک (الافاز) :

وهي جملة قصيرة وموسيقية وذات قافية وتقال لاختبار الذكاء . وسرعة البديهة
٤ - بهروز (الاحاجي) :

إنها نمط من انماط التمرين على تلفظ احدي الحروف الصعبة للمبتدئين وهي نوع من التدريبات الصوتية .
ب - الاغاني :

تحتل حيزاً كبيراً من الفولكلور ولعلها اغنى نمط من بين الانماط الفولكلورية الكردية وإن تواصل الاغنية وبقاءها من جيل الى جيل شفاة اعطت لها صفة الديمومة والاستمرارية والاغنية الكردية لها الانواع التالية :

١ - لاوك :

وهي أغاني البطولة والمجد والفروسية وإن جمع وبحث هذا النمط يكشفان جوانب تاريخية مهمة من تاريخ الشعب الكردي .

البحث يتناول المصطلحات في الفولكلور الكردي ويبين كيف ان عملية جمع وتحقيق النصوص الفولكلورية بدأت على ايدي الاوربيين في نهاية القرن السابع عشر الميلادي وبدأت عملية جمع ونشر الفولكلور الكردي في بداية هذا القرن وخاصة على صفحات المجلات والجرائد الكردية مثل [زين وروناهي . . . الخ] . وفي العقود الاخيرة توجه عدد من الكتاب والادباء الكرد الى جمع هذا التراث الشر وتصنيفه ولكن الخلط والتشويش رافقا أعمال البعض منهم والباحث هنا يصنف الفولكلور الكردي الى الاقسام الرئيسية المدرجة ادناه :

أ - الاقوال والامثال :

وهي بدورها تنوزع على الانواع التالية

١ - الامثال :

وهي التي تمتاز بسلاسة اسلوبها وموسيقية أوزانها ولها الاسس التالية ان للمثل معنى لغوياً واصطلاحاً، بحيث لا يكون المثل لحالة واحدة وخاصة بل يضرب لحالات أخرى

٢ - الاقوال :

٢ - حيران :

المعتقدات الدينية القديمة التي كانت منتشرة في بلاد الكرد وترد في معظم الاساطير الكردية الحية كرمز لقوة الشر ويكون المنتصر فيها على الاغلب الانسان .
الملاحم

وهي أغاني الحب تصف جمال وبهاء الشبان وتكون على شكل حوار عاطفي بين محب وحبوب .

٣ - ديلوك :

تزخر التراث الكردي بنوعين من الملاحم ، الملاحم الكردية مثل (دمدم ، فرسان مريوان ، زمبيل فروش ، خهج وسيابه ند) وملاحم مشتركة بين معظم الشعوب الشرقية مثل [ليلي ومجنون وشرين وفرهاد . ويمكن تقسيم الملاحم الكردية الى قسمين رئيسيين هما :

وهي أغاني الرقص والدبكات ومضمونها تكون وصف لفتيان وحبوب وبهاءهم وتكون ذا موسيقى سلسلة وخفيفة .

٤ - لورين :

١ - ملاحم البطولة :

وهي الاغاني التي تتغنى بها الأم عندما تهز طفلها

٥ - بايزوك :

وهي التي تدور حول البطولة وشجاعة الفرسان وأمجادهم ويلتصق هذا النوع بالشعب الكردي وأمجاده إلتصاقاً قوياً مثل ملحمة (دمدم) .

ب - ملاحم الحب :

وهي الاغاني التي تصف الخريف والنظر الى الحياة من زاوية فلسفية مع تساقط أوراق الاشجار ومضمون أغلبها حوار عاطفي بين فتاة وفتى يصفان حبهما بعدم اللقاء والوصال وها قد دنا الخريف .

٦ - نارينك :

وهي التي تتناول الاخلاص والتضاني والتضحية من أجل المحبوب حتى أصبح رمزاً من رموز الوفاء والاخلاص مثل «خهج وسيابه ند وزمبيل فروش» .
هـ - القصة :

وهي الاغاني التي تقال في الاعراس والحفلات وتصف العروسة وجمالها ورونقها وخاصة وقت انتقالها من بيتها الى بيت الزوجية .

٧ - لاوذة :

في القصص الكردية الفولكلورية تظهر علاقات الانسان بالطبيعة ومعتقداته القديمة وتصور قوة وجبروت الحكام على رقاب شعوبهم وتكون القصص الكردية كالانماط التالية :

١ - قصص تدور حول حياة الانسان ومعتقداته الدينية

٢ - قصص تاريخية

٣ - قصص تتناول الحيوانات والطيور وتحكى على ألسنتهم

٤ - قصص خرافية وخيالية شبيهة بالاساطير .

وهي الاغاني الطويلة التي تقال في المناسبات الدينية ومحتواها ديني صرف .

ح - الاسطورة : چيثانوك :

ويختتم الباحث بحته بعد هذا الجهد المتواضع من أجل تقسيم الفولكلور وإيراد المصطلحات التي يراها صائبة ويضرب أمثلة من النصوص الفولكلورية لكل مصطلح من المصطلحات الواردة في البحث .

بخصوص الاسطورة يورد الباحث رأياً للبر وفور (عرب شمو) حيث يقول إن الاسطورة الكردية تدور حول بعض